

Ks. prof. zw. dr hab. Henryk Skorowski
Kierownik Zakładu Socjologii Grup Etnicznych i Regionalizmu
UKSW w Warszawie

RECENZJA PRACY DOKTORSKIEJ

Mgr. Krzysztofa Brózdy, pt. „Aksjologia ojczyzny i patriotyzmu w kontekście materiałów dydaktycznych do szkoły podstawowej”, Rzeszów 2016, napisanej pod kierunkiem dra hab. prof. UR Krzysztofa Bochenka na Wydziale Socjologiczno – Historycznym Uniwersytetu Rzeszowskiego

1. Przedmiot i tytuł rozprawy

Zasadniczym zagadnieniem rozprawy jest próba ukazania aksjologii ojczyzny i patriotyzmu w kontekście materiałów dydaktycznych do szkoły podstawowej. We wstępie Autor tak definiuje cel swojej dysertacji: „Oczywiste powiązanie pomiędzy patriotyzmem a wychowaniem, wyeksponowane powyżej, stanowi również istotny impuls do napisania tej pracy. Wydaje się bowiem, iż edukacja szkolna wciąż pozostaje niezwykle ważnym, a zarazem nie do końca wykorzystanym faktorem wychowania kolejnych pokoleń Polaków w kierunku postaw patriotycznych. Refleksja skoncentrowana na treści podręczników do szkoły podstawowej pod kontem zawartej w niej aksjologii ojczyzny i patriotyzmu znajduje swoje odzwierciedlenie w tytule pracy *Aksjologia patriotyzmu i ojczyzny w kontekście materiałów dydaktycznych do szkoły podstawowej*” /s. 13/.

Jeszcze raz wraca Autor w zakończeniu do celu swojej rozprawy stwierdzając: „Jej celem było odniesienie się zarówno do tych czynników ojczyzny, które można uznać za uniwersalne i tradycyjne, ale i tych, których na początku XXI wieku pominąć nie można. Poddano je analizie w kontekście

niezwykle ważnych dla kształtowania aksjologii ojczyzny i patriotyzmu materiałów dydaktycznych do szkoły podstawowej” /s. 330/. Oznacza to, że zasadniczy problem analizowany jest w kontekście materiałów dydaktycznych do szkoły podstawowej, a więc *Podstawy programowej* z 1999 roku nieznacznie zmodyfikowanej w roku 2009, 2012 i 2014.

Ogólnie podkreślić należy, że w tak szczegółowo sformułowany we wstępie celu podstawowym i celach pobocznych zawarł Autor zarówno główny problem badawczy, jak i główne hipotezy.

Jednocześnie we wstępie omawia Autor przyczyny podjęcia zasygnalizowanego problemu.

W tym miejscu podkreślić należy, że Autor podejmuje zagadnienie interesujące, aktualne i jakościowo ważne w sferze naukowych dociekań, ale także praktycznych rozstrzygnięć. Jest to także zagadnienie w jakimś sensie nowatorskie. Nie ma bowiem dotychczas w literaturze całościowego ujęcia tego problem. Mamy zatem do czynienia z zagadnieniem nie tylko interesującym, aktualnym i naukowo ważnym, ale także nowatorskim. W tym sensie jest to bez wątpienia zagadnienie godne rozprawy doktorskiej. Jako recenzent nie zgłaszam żadnych zastrzeżeń do problemu rozprawy ani jego sformułowania w tytule rozprawy.

2. Baza źródłowa i bibliografia

W badaniach dotyczących zasadniczego problemu musiał Autor posłużyć się odpowiednią bazą źródłową i bibliograficzną. Charakteryzuje ją Autor we wstępie: „Zasadniczym źródłem pracy są liczne materiały dydaktyczne przeznaczone do edukacji w szkole podstawowej, realizujące wyżej wzmiankowaną *Podstawę*. W przypadku I etapu edukacji, gdzie po 1999 roku zaproponowano edukację zintegrowaną, sięgnięto do najbardziej popularnych

podręczników tego właśnie typu, włącznie z ostatnim z nich *Naszym elementarzem*, podręcznikiem zaproponowanym przez MEN w 2014 i budzącym od początku liczne kontrowersje. W przypadku II etapu edukacji, z oczywistych względów wykorzystane zostały przede wszystkim podręczniki do historii, języka polskiego, sztuki /muzyki i plastyki/ oraz przyrody” /s.13-14/. Całość bazy bibliograficznej dzieli Autor na źródła i opracowania.

Jest sprawą oczywistą, że dobór literatury jest w jakimś sensie przywilejem Autora dzieła. Konieczne jest jednak uwzględnienie najważniejszych opracowań w zakresie poruszanej problematyki. Zasadniczo Autor wywiązał się z tego zadania dobrze. Ogólnie należy podkreślić, że Autor wykonał znaczącą i uczciwą pracę dotyczącą nie tylko odpowiedniego zestawu szeroko rozumianej bazy źródłowej i literatury uzupełniającej, ale także gruntownej analizy. O dobrej analizie świadczy bowiem faktyczne jej wykorzystanie w rozprawie.

W tej dziedzinie zgłaszam tylko drobną uwagę dotyczącą działu opracowań. Analiza zawartej tam literatury wskazuje, że nie wszystkie pozycje zaliczyć należy do opracowań. Opracowania dotyczą bowiem bezpośrednio poruszanej problematyki. Tymczasem niektóre pozycje są dość luźno powiązane z poruszaną tematyką. Wprowadziłbym zatem jeszcze jeden dział: literatura uzupełniająca.

3. Metody

Metody użyte w pracy poprawne. Autor charakteryzuje je we wstępie rozprawy: „Liczne źródła i opracowania wykorzystane w pracy wyznaczyły niejako jej metodę. Po przeprowadzeniu analizy źródeł dokonano bowiem syntezy na kanwie zgromadzonego materiału /14/. Metody te miały pozwolić Autorowi rozprawy z jednej strony dokonać dogłębnej analizy określonego przednio materiału źródłowego, z drugiej zaś dokonać syntezy omawianego problemu.

Trzeba przyznać, że Autor rozprawy jest wierna przyjętym metodom nie tylko w zasadniczych elementach, ale także w szczegółach.

4. Konstrukcja rozprawy

Konstrukcja rozprawy podporządkowana jest głównemu założeniu badawczemu jakim jest ukazanie aksjologii ojczyzny i patriotyzmu w kontekście materiałów dydaktycznych do szkoły podstawowej. Praca składa się z 5 rozdziałów. Pierwszy z nich /s. 17-63 / poświęcony jest ukazaniu współczesnych uwarunkowań aksjologii ojczyzny i patriotyzmu. W r. II /s. 64-141/ poddano analizie konstytutywne czynniki Ojczyzny. W r. III /s. 142-223/ ukazano solidarność wspólnotową jako wyraz patriotyzmu. Rozdział IV /s.224-284/ poświęcony został przedmiotowemu wymiarowi afirmacji ojczyzny. Całość analiz kończy r. V /s.285-328/ dotyczący współczesnych paradygmatów patriotyzmu.

Dociekania Autora rozpoczyna konstruktywny wstęp, w którym zawarte są wszystkie konieczne elementy. Pracę zamyka zakończenie zawierające przypomnienie głównych tez rozprawy i wniosków wynikających z przeprowadzonych analiz.

W tym miejscu należy postawić zasadnicze pytanie, czy konstrukcja rozprawy jest logiczna i czy poszczególne rozdziały i zawarte w nich paragrafy wyczerpują problem analizowany z rozprawie?

Odpowiedź winna być pozytywna. W obecnej konstrukcji jest wyraźnie zarysowana logika. Można zatem jednoznacznie stwierdzić, że praca w swej strukturze jest jasna i logiczna. Poszczególne rozdziały i zawarte w nich paragrafy: mieszczą się w sformułowanym temacie, wyczerpują problem postawiony w temacie i są logicznie ułożone. Jako recenzent nie zgłaszam zastrzeżeń do konstrukcji rozprawy.

5. Analiza treści

W niniejszej opinii trudno silić się na ukazanie pełnej treści rozprawy doktorskiej mgra Krzysztofa Brózdy, a tym bardziej ustosunkować się do poszczególnych tez. Musi wystarczyć ogólne zapewnienie o istotnej wartości poznawczej i naukowej przedstawionych w niej analiz, syntez i końcowych wniosków. Aprobując całość przemyśleń Autora należy zwrócić uwagę na kilka kwestii:

- Treść wstępu do rozprawy zawiera omówienie najważniejszych elementów. Wstęp jest zatem dobry merytorycznie i metodologicznie.

- Bardzo ciekawe i merytorycznie bogate są analizy pierwszego rozdziału dotyczące współczesnych uwarunkowań aksjologii ojczyzny i patriotyzmu. Nie zgłaszam merytorycznych zastrzeżeń do tego rozdziału. W kontekście treści tego rozdziału chciałbym jednak postawić Autorowi pytanie: co ze współczesnych uwarunkowań aksjologii ojczyzny i patriotyzmu uważa on za fundamentalne i dlaczego?

- Wysoko oceniam analizy drugiego rozdziału dotyczące konstytutywnych czynników ojczyzny. Chciałbym jednak Autorowi postawić pytanie w kontekście tego rozdziału: dlaczego zupełnie pominął subiektywny wyznacznik ojczyzny jakim jest poczucie tożsamości. Wspólnota, kultura, terytorium to obiektywne wyznaczniki. Na ich bazie rodzi się subiektywny wyznacznik jakim jest poczucie tożsamości, które posiada wspólnota ale także każdy członek wspólnoty ojczyźnianej. Ten element trzeba było także wyakcentować.

- Nie zgłaszam zastrzeżeń do treści rozdziałów: III, IV i V. Chciałbym jedynie zasygnalizować, że w rozdziale IV zmieniłbym paragraf drugi. Miłość bowiem jest relacją do człowieka jako jednostki i wspólnoty. Nie ma miłości pomiędzy człowiekiem a tym co nie jest człowiekiem. Dlatego treść tego paragrafu powinna dotyczyć szacunku do ziemi ojczystej a nie miłości. Osobiście za bardzo cenne uważam, w rozdziale piątym dotyczącym

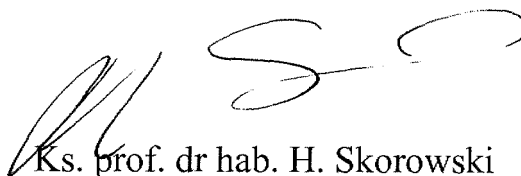
współczesnych paradygmatów ojczyzny, dowartościowanie Małych Ojczyzn. Tu bowiem w praktyce zaczyna być realizowany współczesny patriotyzm jako wielowymiarowa troska o własne, najbliższe środowisko.

- W kontekście całości treści niniejszej rozprawy chciałbym jeszcze zapytać Autora o relacje: Ojczyzna – Naród.

- Podkreślić należy krótkie ale bardzo dobre wprowadzenia do poszczególnych rozdziałów. Szkoda, że nie ma podsumowań poszczególnych rozdziałów.

6. Wniosek końcowy

W podsumowaniu podkreślić należy, że recenzowana rozprawa stanowi interesujący krok w kierunku problematyki naukowo ważnej. Rozprawa jest dobra. Metody w niej użyte poprawne. Wywód logiczny. Język naukowo poprawny. Dlatego wyrażam przekonanie, że rozprawa mgr. Krzysztofa Brózdy spełnia wymagania stawiane rozprawie doktorskiej i może być podstawą do dalszych etapów przewodu celem nadania jej Autorowi stopnia naukowego doktora.

Ks. prof. dr hab. H. Skorowski

Warszawa 30 VI 2016